

Seminar om klima og etikk¹
Statens Hus, Trondheim 16. mars 2011

Biskop em. Finn Wagle:
Klimaproblemet som etisk utfordring

Innsteg

Tidlig på 1900-tallet gav den spanske forfatteren og filosofen José Ortega y Gasset uttrykk for følgende: *Jeg er jeg og mine omgivelser. Reddes ikke mine omgivelser, så reddes heller ikke jeg.*² Dette er en virkelighetsforståelse beslektet med urbefolkningenes kultur og livsfølelse. Indianerhøvdingen kan uttrykke seg slik: *Med alt på jord er vi forbundet.*

Når jeg velger å begynne med utsagn som så tydelig understreker den gjensidige avhengighet mellom menneske og natur, er det fordi denne avhengighetsforståelse lenge har vært under sterkt press. Tiden er inne for å holde oppgjør med en kultur som har tenkt – og som stadig tenker - helt andre tanker om forholdet mellom menneske og natur. Vi tilhører en tradisjon preget av skillet mellom mennesket på den ene siden og naturen på den andre siden. I dag ser vi klarere og klarere konsekvensene av en slik virkelighetsoppfatning: Naturen er ikke noe vi ustraffet kan skalte og valte med. Naturens helse er avgjørende for vår overlevelse som individer, som art og som kultur. *Reddes ikke mine omgivelser, så reddes heller ikke jeg.*

500 år med naturvitenskapelig fremskrittstro

Gjennom de siste årtier har vi begynt å forstå dybden i Hortega y Gassets utsagn. Annerledes uttrykt: Erkjennelsen av at menneske og natur utgjør en helhet og et skjebnefellesskap er omsider i ferd med å synke ned i oss. Hittil har vi gått ut fra at vi ustraffet har kunnet sette oss ut over naturens lover. Menneskets livsprosjekt har nærmest bestått i å beseire naturen. Bak oss har vi fem hundre år preget av en urokkelig trygg fremskrittstro på naturvitenskapens og teknologiens vegne. Dette tidsrom utgjør den såkalte modernitetens epoke. Den har Europas oppdagelse av Amerika som symbolsk innledning. Dens intellektuelle grunnvoller ble lagt i de følgende århundrer gjennom den vitenskapelige revolusjonen og den optimistiske troen på fremskrittet. Til moderniteten

¹ I regi av Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Sør-Trøndelag fylkeskommune og "Klimaråd "Underveis"

² José Ortega y Gasset: "Meditaciones del Quijote", 1914

hørte tre grunnleggende forestillinger om naturen: At det går an å forstå naturen til bunns. At det går an å kontrollere naturen. Og endelig: At naturen er underlagt mennesket.

Dette natursyn – og dermed den aldri sviktende tro på selve fremskrittet – har i dag brutt sammen. Et altfor aktuelt eksempel på dette sammenbrudd er det som nå skjer ved flere av atomkraftverkene i Japan. På en brutal måte er det japanske folk og hele verdenssamfunnet blitt minnet om at det ikke finnes noe annet liv enn det sårbare og derfor alltid truede liv. Men det såkalte ”føre-var-prinsippet” rommer egentlig den samme erkjennelse. Dette er i dag et allment akseptert prinsipp, ikke bare faglig, men også politisk: tvilen skal komme naturen til gode. Føre-var-prinsippet kan sies å stå som selve bekreftelsen på naturvitenskapens sammenbrudd, forstått som sammenbruddet i de forklarende, kontrollerende og manipulerende forhold til naturen. Den trygge fremskrittstroen som tidligere preget naturvitenskapen, har i dag måtte vike for den fundamental tvil som føre-var-prinsippet uttrykker.

La meg i denne sammenheng bringe inn en finsk stemme, nemlig filosofen Henrik Georg von Wright.³ Med den naturvitenskapelige revolusjonen under den senere del av renesansen på 1700-tallet ble det etablert en motsetning mellom vitenskapens rasjonalistiske verdensbilde og den organiske naturen, hevder von Wright. Motsetningen ble fordypet, da naturvitenskap og teknikk senere inngikk en allianse med de industrialiserte samfunn. Den krig som vitenskap og teknikk førte mot naturen, hadde menneskene lite å innvende mot det, fordi resultatet ble en økende tilfredsstillelse av deres ønsker.

Von Wright ser med den dypeste mistro mot det vestlige industrisamfunns evne til å demme opp for den ødeleggelse av omgivelsene man lenge har vært i gang med. Som så mange pessimistiske filosofer før ham, hevder von Wright at menneskeheten er underveis mot sin egen undergang, som en avsyndig horde med lemen underveis mot stupet, eller som en blindt voksende kreftsvulst som ikke er til å stoppe. Dette er en utvikling som ikke er mye å sørge over, sier von Wright. I den store evolusjonen er mennesket bare én blant et utall andre arter.

Seminaret her i dag er i seg selv et håndfast bevis på at det er grenser for hvor langt vi er villige til å følge von Wright. Vi vil ikke overgi oss til den utvikling han beskriver! For

³ Henrik Georg von Wright: ”Vetenskapen och förnuftet”, svensk utgave 1987

oss er klimaproblemet en etisk utfordring som ikke er til å komme utenom. I fellesskap vil vi være med å stake ut en ny kurs for livet på vår sårbare blå planet i kosmos, bygget på den erkjennelse at menneske og natur utgjør ”en helhet og et skjebnefellesskap”.⁴

Nærhetsoverskridende ansvarsetikk

Da er det på høy tid å nærme seg klimaproblemet som etisk utfordring mer direkte. Det vil jeg gjøre sammen med en annen av vår samtids store filosofer, nemlig tysk-amerikaneren Hans Jonas. I motsetning til von Wright, betrakter han menneskets fortsatte tilstedeværelse på vår sårbare klode som en moralsk plikt.⁵

Hans Jonas hevder at vår tid på avgjørende punkter er forskjellig fra tidligere epoker i menneskehetens historie, fordi vår tid er preget av noen fundamentalt nye rammebetingelser for livet, med den grunnleggende utrygghet som disse nye rammebetingelser gir. Stikkord her er klimaendringer, genteknologi, global fattigdom og sult.

Vår tid krever en ny etikk, sier Jonas. Den etikk som har preget vår tenkning inntil i dag, kaller han en ”nærhetsetikk” med basis i et ”næransvar”. Den gyldne regel som vi finner i Jesu bergpreken, og som i ulike varianter hører med til fellesgodset i verdens religioner og livssyn, er uttrykk for en slik etikk: *Alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, det skal også dere gjøre mot dem.*⁶ I en slik etikk er det våre handlinger overfor hverandre som står i fokus, mens naturen ofte oppfattes som et etisk nøytralt område. Med tanke på de utfordringer vi i dag står overfor, er en slik etikk ikke lenger tilstrekkelig, sier Jonas. Vi trenger et nytt kategorisk imperativ. ”Nærhetsetikken” må suppleres med en etikk som tydeliggjør menneskets og menneskehetens ansvar for livets fremtid på vår blå planet i kosmos. Dette ansvar favner både den ikke-menneskelige og den menneskelige verden, slik vi kjenner den i dag og inn i en ukjent fremtid.

Hvilke faktorer er det da som nødvendiggjør behovet for en ny etikk? Her peker Jonas på følgende punkter:

- Menneskets forhold til naturen er blitt dramatisk endret gjennom de

⁴ Se Stetind-erklæringen, vedlagt dette foredraget. For en nærmere utleggelse av Stetind-erklæringen, se boken: Arven og gleden. Et festskrift til naturen, Trondheim 2010

⁵ Hans Jonas: ”Das Prinzip Verantwortung”, 1979. Dansk utgave 1999: ”Ansvarets princip. Udkast til en etik for den teknologiske civilisation”. En instruktiv innføring på norsk finnes hos Arne Johan Vetlesen: ”Hva er etikk”, Oslo 2007

⁶ Evangeliet etter Matteus 7,12

- teknologiske muligheter mennesket i dag besitter, bl.a. med tanke på forvandling av naturen. I en tidligere helt utenkelig forstand er naturen blitt kritisk sårbar for menneskelige inngrep og uforstand.
- Virkningene av våre handlinger overfor naturen er kumulative. Dette innebærer muligheten for plutselige og irreversible endringer i et hittil ukjent og uerfart omfang.
 - Det er ikke den individuelle aktør og den individuelle handling som er det sentrale, men i stedet de kollektive aktørene og de kollektive handlingene og deres samlede virkninger inn i en ubestemt fremtid.
 - Mennesket tilstedeværelse i verden ble tidligere tatt fullstendig for gitt. I dag, derimot, er menneskehetens fortsatte tilstedeværelse i verden et kritisk spørsmål og samtidig en moralsk plikt.

Det er slike forhold som får Jonas til å understreke behovet for det han kaller ”nærhetsoverskridende ansvarsetikk”. I den sammenheng formulerer han et nytt kategorisk imperativ, næret av plikten til å frykte det usikre: *Handle slik at virkningene av din handling er forenlig med et permanent ekte menneskelig liv på jordkloden.* Det er et imperativ vi gjør vel i å lytte til, i vårt engasjement for en fornyet forståelse av forholdet mellom natur og menneske, og helt konkret: Klimaproblemet som etisk utfordring.

Med sitt imperativ vil ikke Jonas avskrive den etikk som er knyttet til næransvaret. Nærhetsetikken gjelder fremdeles, men vel å merke der den alltid har hatt sin gyldighet: I den dagligdage sfære for mellommenneskelig samkvem. Det er en viktig presisering av Jonas sin posisjon. Etter mitt syn er det viktig å holde nærhetsetikken og den nærhetsoverskridende ansvarsetikk sammen. Det blir enklere og samtidig mer berørende å ta inn over seg klimaproblemet som etisk utfordring, om vi kan forankre denne utfordringen i vår egen hverdag og virkelighet. Det klareste eksempel på en tenkning som løfter frem avstandsansvaret, men finner begrunnelsen i det som ligger oss aller nærmest på hjertet, er kanskje Besteforeldreaksjonen for en ansvarlig klimapolitikk. Det som er selve drivkraften i denne aksjonen, er jo at følgene av den rovdrift vi i dag utøver overfor livet på jorden vil treffe våre barnebarn og de kommende generasjoner etter dem som en boomerang. Når vi i dag vil stå opp og slåss, er det for å berge det vi er aller mest glad i! Eller sagt med andre ord: Nærhetsetikk og grenseoverskridende ansvarsetikk hører på det nærmeste sammen. Først når vi ser denne sammenheng og lar denne sammenheng styre

våre handlinger, tror jeg det virkelig går opp for oss hvordan vi alle med våre liv er vevet inn i den store veven. Alt liv handler om samliv!

Omvurderingens tidsalder

Etter min mening tydeliggjør Hans Jonas for oss klimaproblemet som etisk utfordring. Hans nærhetsoverskridende ansvarsetikk gir oss også et grep med tanke på hvordan klimaproblemet må møtes. I dag ser vi mange eksempler på hvordan denne tankegang vinner fotfeste: Vi nøyer oss ikke med å tenke og handle kortsiktig. I stigende grad har vi øye for generasjonene som kommer etter oss i. Vi bekymrer oss for livets fremtid på vår klode. En ny måte å oppfatte forholdet mellom menneske og natur på er i ferd med å vokse frem. Vi ser også hvordan denne nye virkelighetsforståelse gradvis får handlingsmessige konsekvenser. Kort sagt: Vi befinner oss i omvurderingens tidsalder.⁷

Men det er langt igjen, før vi er i stand til – og villige til - å ta konsekvensen av den kunnskap som omvurderingens tidsalder gir oss. Vi ser i dag med fortvilelsens tydelighet hvordan verdens unnfalleshhet i klimaspørsmålet har blitt et formidabelt moralsk dilemma. Konsekvensene av vår manglende evne og vilje til å ta fatt i problemet, er blitt en trussel mot livet på jorden, slik vi i dag kjenner det. Vi følger ikke opp vårt avstandsansvar med tilstrekkelig tyngde og konsekvens, verken i tid, (generasjonene som kommer etter oss), eller rom, (de fattigste blant oss). Slik sett lever vi ikke bare i omvurderingens tidsalder. Vi lever i tvetydighetens tidsalder. Samtidig som vi i tiltagende grad erkjenner at livet handler om de grunnleggende relasjoner vi er satt inn i, er vi i liten grad villige til å la våre liv lede av en slik erkjennelse og betale omkostningene som følger av en slik erkjennelse. La meg i det følgende forsøke å tydeliggjøre denne tvetydighet ved å nærme meg regjeringens holdning til klimaproblemet.

Vår regjerings tvetydighet i klimaspørsmålet

Det er intet annet tema som engasjerer Norges statsminister mer enn trusselen om globale klimaendringer. Stoltenberg reiser kloden rundt for å fortelle om sin oppskrift – om kvoter, om prising av CO2-utslipp, om regnskogvern, om å bruke pengene der man får størst utslippskutt pr. krone. Mye av dette er utvilsomt bra, men ved å gjøre regjeringens nasjonale klimaplan så internasjonal, er det knapt en eneste nordmann som behøver å føle følgene av planen på kroppen. Nesten tvert imot – de fleste av oss durer videre som om

⁷ Se Sverker Sörlin: "Naturkontraktet. Om naturomgängets idéhistoria", Stockholm 1991

intet har skjedd – eller kommer til å skje. Eller som han sier vinneren av fjorårets Sofiepris, den amerikanske klimaforsker James Hansen: Klimakvoter er et system ønsket av folk som vil beholde status quo. Det er en direkte hilsen til vår statsminister.⁸

Men i klimapolitikken finnes det ingen gratis lunsj, selv ikke for verdens rikeste land. Eller kanskje vi kanskje heller skulle si: Aller minst for verdens aller rikeste land. Som etisk utfordring krever klimaproblemet en høy pris av oss, langt høyere enn den vi foreløpig har vært villig til å betale.

La meg ta et konkret eksempel: Vi skal til regjeringens planer for utbygging av Gardermoen flyplass. I en tid hvor det er behov for å begrense flytrafikken av klimamessige grunner, får Avinor grønt lys for å utvide Gardermoen fra 19 millioner passasjerer i året til i første omgang 28 millioner passasjerer. Et neste trinn åpner for 35 millioner passasjerer. Det skrytes av at Gardermoen skal bli en stor flyplass i europeisk målestokk. Norske flyplasser har utbyggingsplaner for milliarder av kroner. Vi er allerede på verdenstoppen i flybruk og verre skal det altså bli, i dette vårt grisgrendte land.

Den dystre sannhet er at veksten i landets flytrafikk vil være av en slik karakter at veksten i klimagassutslippene fra fly vil gjøre det umulig å nå våre klimamål. Framtiden i våre hender har beregnet den effekt nordmenns flyreiser har på klimaet. Den er like stor som effekten av alle norske privatbiler til sammen! Og det er ikke lenger forretningsreiser og tradisjonelle privatreiser som er hovedgrunnen. Det er fritidsreiser til stadig fjernere reisemål.

Det er bra at regjeringen forsøker å begrense utslippene fra bilene. Derfor er det desto mer uforståelig at de lar flybransjen gro vilt. Det er ubegripelig at man investerer milliarder i økt kapasitet på flyplassene. Det gjør man selvsagt ikke om man ikke ønsker mer trafikk. Regjeringen kunne la seg inspirere av utlandet. I Østerrike, Tyskland og Storbritannia er det innført nye, høy flyavgifter. Tankegangen bygger på en enkel logikk: Flyr du langt, forurenses du mer. Da må forurenseren betale mer. Den liberal-konservative regjeringen i Storbritannia har stanset all videre utbygging av nye rullebaner på Londons tre hovedflyplasser. Bakgrunnen var massive protester og en avgjørelse fra britisk høyesterett som fastslår at det både juridisk og moralsk er uholdbart å videreføre

⁸ Se intervju med James Hansen under overskriften ”Vriene James” i Morgenbladet nr.24/2010

en luftfartspolitikk som er i utakt med den nye britiske klimaloven, ”the Climate Change Act”.⁹

Jus og etikk

Dette siste eksemplet er interessant, fordi det viser at klimaspørsmålet ikke bare har en moralsk og politisk side, men også en rettslig side, styrt av grunnleggende rettsprinsipper.

”På samme måte som naturretten er utgangspunkt og kilde for de skrevne menneskerettighetene, slik vi kjenner dem fra en rekke sentrale konvensjoner, er det lite tvil om at naturretten også beskytter dagens og kommende generasjoners rett til et miljø i balanse,” skriver høyesterettsadvokat Pål W. Lorentzen i en kronikk i Aftenposten.¹⁰ Eksistensen av en slik overordnet norm er folkerettslig anerkjent i en rekke sammenhenger, bl.a. gjennom erklæringen fra FNs verdenskonferanse om miljø i Stockholm i 1972. Denne erklæringen var et viktig utgangspunkt for arbeidet i Verdenskommisjonen for miljø og utvikling (den såkalte Brundtland-kommisjonen). I Kommisjonens forslag om ”grunnleggende menneskerettigheter” sies det bl.a. at ”alle mennesker har rett til et miljø som er tilstrekkelig for helse og trivsel.” Samtidig slås det fast at ”statene skal bevare og bruke miljøet til beste for nålevende og kommende generasjoner.”

Kommisjonen anbefalte nasjonene å grunnlovsfeste disse prinsippene, noe Norge gjorde i 1992. Bestemmelsen i Grunnloven §110b, første ledd, lyder i dag slik: ”Enhver har Ret til et Mileu som sikrer Sundhed og til en Natur hvis Produktionsævne og Mangfold bevares. Naturens Ressourcer skulle disponeres ud fra en langsiktig og alsidig Betragtning, der ivaretar denne ret ogsaa for Efterslægten.” Slik heter det altså i selve Grunnloven!

Når konsentrasjonen av klimagasser i atmosfæren og havet nå fører til globale klimaendringer og forverrede livsbetingelser for millioner av mennesker og for utallige livsformer rundt omkring på kloden, må norske myndigheter, på linje med andre lands myndigheter, være forberedt på å bli anklaget og sakssøkt for å ha brutt sine moralske-, naturrettslige-, menneskerettslige-, folkerettslige-, og konstitusjonelle forpliktelser, sier Lorentzen. Internasjonalt kan 2011 bli massesøksmålenes år, fordi klimaproblemet ikke tas på tilstrekkelig alvor som etisk og rettslig utfordring. Da rettes søkelyset også mot

⁹ Planene for Avinors storstilte utbygging på Gardermoen er utgangspunkt for kronikken ”Et flyvende vinmonopol” i Aftenposten 22. februar 2011 av Gabriel Fliflet, nestleder i Naturvernforbundet i Hordaland

¹⁰ Pål W Lorentzen: ”Ny klimadagsorden”, kronikk i Aftenposten 11. mars 2011

vårt eget land. Etter min mening er både utbyggingsplanene for Gardermoen flyplass og planene for en økt intensitet i oljeleting utenfor Nord-Norge eksempler på saker som kunne vurderes for rettslig prøving, fordi Norge ikke lever opp til de miljømessige forpliktelser som nå er nedfelt i Grunnloven.

Det modne mennesket

Jeg har tidligere snakket om at vi befinner oss i omvurderingens tidsalder, preget av en ny måte å forstå forholdet mellom menneske og natur på. I stigende grad går det opp for oss: Alle er vi vevet inn i den store veven, som i et skjebnefellesskap. Denne omvurderingen handler også om vår egen modning som mennesker. Dette er han er opptatt av, den tidligere svenske biskopen Martin Lönnebo. I en av sine nyeste bøker tegner han følgende visjon: *Det modne menneskes vekst er vårt årtusens viktigste prosjekt!*¹¹

Vi trenger andre vekstparadigmer enn slike som handler om økonomisk vekst og forbruksvekst. Vi trenger paradigmer med fokus på vekst i samliv, bygget på den grunnleggende forståelsen av livet som et relasjonelt prosjekt. Vi trenger vekst i modenhet, den modenhet som i høyeste grad handler om vår selvforståelse i kosmos. Det er en utfordring som treffer oss, ikke bare som enkeltmennesker, men også som fellesskap, lokalt, nasjonalt og globalt. Kunne det tenkes offentlige budsjetter som ikke styres etter økonomisk vekst og forbruksvekst og vekst i antall flypassasjerer, men etter helt andre vekstparadigmer: At livet er et fellesskapsprosjekt og at de ressurser vi i fellesskap har fått å forvalte på denne vår sårbare klode, er begrenset.

Men la nå Lönnebo selv få slippe til: *Mennesket dør av brød alene, det er ved sin art bærer av ansvar og verdier, et Åndelig menneske i ferd med å bli til, et Homo spiritus in spe. Det kalles slik fordi det er forvalter av det mest unike og verdifulle hos mennesket: bevissthet, viten, godhet, ansvar, ydmykhet, rettskaffenhet, ærlighet, empati, humor, hellighet, sier han.*

Men det modne menneskets vekst kommer ikke av seg selv. Er vi som mennesker i ferd med å utvikle oss til en Homo økonomikus eller en Homo animalus, spør Lönnebo, og fortsetter: *Slike rendyrkede artsfrender trenger ingen samvittighet, og da finnes det ikke mye håp lenger, jorden og alle svake kommer til å plyndres. Hvorfor skal alle andre skapninger være nødt til å bli plaget av evolusjonens verste rovdyr, mennesket som ikke*

¹¹ Martin Lönnebo: "van Goghs rom", norsk oversettelse: Oslo 2006

er menneskelig? Og så ender han altså opp med den tesen jeg allerede har sitert: Det modne menneskes vekst er dette årtusens viktigste prosjekt. Og det bør være et mål for menneskehetens forenede krefter.

Hvorfor er menneskets modenhet – og menneskehetens modenhet – så grunnleggende? Fordi makt, ansvar og modenhet hører sammen. Hvis menneskets makt blir ti ganger større, så blir også ansvaret det. Hvis ansvaret blir ti ganger større, må mennesket bli ti ganger mer modent for å være verdig det ansvar det har fått å bære. De teknologiske muligheter mennesket i dag besitter, innebærer en maktposisjon av hittil ukjent omfang i forhold til naturen og til alt liv. Det er denne makt ansvaret og modenheten må balansere. Her er vi ved kjernen av klimaproblemet som etisk utfordring.

Forsoning

La meg avslutningsvis forsøke å utdype det jeg allerede har sagt om forholdet mellom makt, ansvar og modenhet. Jeg vil gjøre det ved å bringe inn begrepet forsoning. Med de maktmidler mennesket i dag besitter, fristes vi som aldri tidligere i menneskehetens historie, til å leve uforsonlige liv. Men er det noe menneskets forhold til naturen og til livet på jorden i dag må handle om, så er det forsoning.

Forsoning: Noen ganger handler det om å overskride grenser: Ingen skigard varer evig! Men andre ganger handler forsoning om å bli seg grenser bevisst og respektere grenser, de grenser som gjelder for selve livet. Det er her vår kultur møter seg selv i døren, drevet av en aldri sviktende tro på at enhver grenseoverskridelse representerer et fremskritt. Som om det ikke finnes grenser vi som mennesker må bli oss bevisst, ja forson oss med.

I den kristne tro er forsoning et nøkkelord. I ett av sine brev gir Paulus gir ordet følgende innhold: Ved Kristus *ville Gud forsonne alt med seg selv, det som er på jorden, og det som er i himmelen, da han skapte fred ved hans blod på korset.*¹² Gud ville altså forsonne *alt med seg selv. Alt* – intet mindre. Det betyr at både menneske og natur hører med i Kristi forsoningsgjerning. Vår uforsonlige omgang med skaperverket rører altså ved selve grunnlaget for kristendommen: Jesu død på korset. Ja, i den ortodokse tradisjon kan det hete: Å ødelegge naturen, er det samme som å korsfeste Kristus på nytt.¹³

¹² Paulus' brev til kolosserne 1,19

¹³ Harald Olsen: "Ørkenvind", Oslo 2008

Kanskje er forsoningstanken det viktigste bidrag kirken har å løfte frem i dag. Vel å merke: Forsoning forstått som menneskehetens felles kall, fordi vi alle er en del av det fellesskap som har makt til å ødelegge jordens vev. Mer inntrengende enn noen gang tidligere i menneskehetens historie kalles vi til et liv i forsoning med alt som lever, i respekt for de grunnleggende grenser som er satt for våre liv! ¹⁴

Prioritering – for livets skyld

Mitt aller siste punkt skal handle om forsakelsens plass og betydning som økologisk impuls. Forsakelse er i vår kultur ikke bare et negativt ladet ord. Det har blitt et fremmedord. Slik må det også nødvendigvis være i en tid hvor så mye dreier seg om materiell vekst, og hvor den form for tilbakeholdenhet som preget tidligere generasjoner og andre kulturer nærmest blir betraktet som en trussel mot selve fremskrittet. Likevel er følgende spørsmål ikke til å komme utenom: Hvem skal i dag målbære nei-et - for livets egen skyld? Det handler om forsakelsens plass i våre liv, ikke som livsfornektelse, men tvert imot: som livskraft, som en nødvendig del av livets egen puls: Uten forsakelse, intet liv... Uten forsakelse, intet liv.....

Her er det viktig å understreke at forsakelse har med prioritering å gjøre. Det handler om å velge noe bort, ikke for å oppnå noen fortjeneste, men fordi noe annet er viktigere for oss. Det handler om det begjær teologen Jan-Olav Henriksen snakker om, når han understreker at vi må prioritere ett begjær fremfor et annet: Gleden ved å leve naturvennlig fremmes gjennom det kjærlighetsfulle begjæret - det begjæret som lengter etter skaperverkets godhet, og som vil elske jorden for dens egen skyld.

Kanskje kunne vi oppsummerende si: Mennesket og menneskeheten har nå en historisk mulighet til å vise sin storhet, ikke bare gjennom hva det gjør, men gjennom hva det avstår fra å gjøre – for livets egen skyld!

Avslutning

Den utvikling jeg har forsøkt å beskrive i det foregående kan betraktes på to måter: Den ene måten er den pessimistiske: Vi lever i tvetydighetens tidsalder, preget av en dyp miljø- og sivilisasjonskrise. Det ser ut til at alle stort sett er opptatt av å fremme sine egne behov og sine egne interesser. Mennesket er av natur opptatt av sin egen overlevelse, ikke andres.

¹⁴ Forsoningsperspektivet er et hovedperspektiv i Hustavlen "Ropet fra en såret jord", utgitt til en konferanse om etikk og naturforvaltning i regi av fylkesmennene i Sør- og Nord-Trøndelag og Nidaros biskop i Erkebisppegården, Trondheim i 2001. I den siste setningen heter det: "Menneske, du som har makt til å ødelegge jordens vev: Du er kalt til et liv i forsoning!"

Den andre betraktningmåten er mer optimistisk: Vi lever i omvurderingens tidsalder. Den forandring vi har vært vitne til de siste ti-årene av praksis, norm og legitimering på miljøområdet er av stor betydning. Samtidig må vi erkjenne at denne forandring er en langsom og meget krevende prosess.

Vi skal ikke la oss fange av det pessimistiske grunnsynet. Samtidig må vi bære det med oss, fordi det minner oss om situasjonens alvor og advarer oss mot å havne i en tankegang preget av illusjoner og tomme drømmer. Men det er det optimistiske scenariet som bør ha vår prioritet, det grunnsyn som er opptatt av å holde menneskets makt, ansvar og modenhet sammen. Mer enn noen gang tidligere innser vi at skal vi overleve, så må vi gjøre det sammen. Alle hører vi hjemme i den store veven. Hva kan ikke skje med utgangspunkt i en slik felles erkjennelse!

Med slike tanker er vi ikke langt unna det avsluttende utblikk pave Johannes Paul II og patriark Bartholomeus I valgte for sin felles erklæring om klodens fremtid i 2002. Paven og patriarken avslutter erklæringen med følgende ord: *Det er ikke for sent. Guds verden har et utrolig forråd av helende krefter. Innen én eneste generasjon kan vi styre verden i en retning som er til beste for våre barns fremtid. La denne generasjonen starte nå, med Guds hjelp og velsignelse.*¹⁵

¹⁵ Common declaration by Pope John Paul II and The Ecumenical Patriarch Bartholomew I, Rome-Venice 10 June 2002

Vedlegg

STETIND - ERKLÆRINGEN

Vi har etter hvert forstått:

Vår levemåte har skjebnesvangre konsekvenser for natur og menneske og dermed for alt liv på jorden.

De utfordringer vi står overfor som enkeltmennesker og som fellesskap, er ikke bare av økonomisk og teknologisk karakter. De handler om verdier og om vår grunnleggende selvforståelse som mennesker.

Vi erkjenner:

- Natur og menneske utgjør en helhet og et skjebnefellesskap.
Naturen er kulturens hjem.
 - Livet handler om de forhold vi er vevet inn i.
Alt liv er liv i avhengighet.
 - Naturverd og menneskeverd er på det nærmeste forent.
Det vi gjør mot naturen, gjør vi mot oss selv.
- Det finnes intet annet liv enn det sårbare og derfor alltid truede liv.

Engasjementet for naturen er også et engasjement for økt rettferdighet. Vår levemåte rammer særlig den fattige delen av jordens befolkning, urbefolkningene og generasjonene som kommer etter oss.

Vi vil:

- Arbeide for en fornyet forståelse av forholdet mellom natur og menneske.
 - La denne forståelsen prege våre valg, både som enkeltmennesker og som fellesskap.
 - Finne gleden ved å leve naturvennlig.

Det finnes ingen vei til naturvennlighet. Naturvennlighet er veien!

Menneskets muligheter er store, både til å skape og legge øde. Vi vil i denne skjebnetid vise ansvar og forplikte oss til en tenke- og levemåte som tjener livet.

Jeg/vi vil arbeide for å innfri Stetind-erklæringen:

